

DRUMURILE MĂTĂSII

O altfel de istorie a lumii

PETER FRANKOPAN

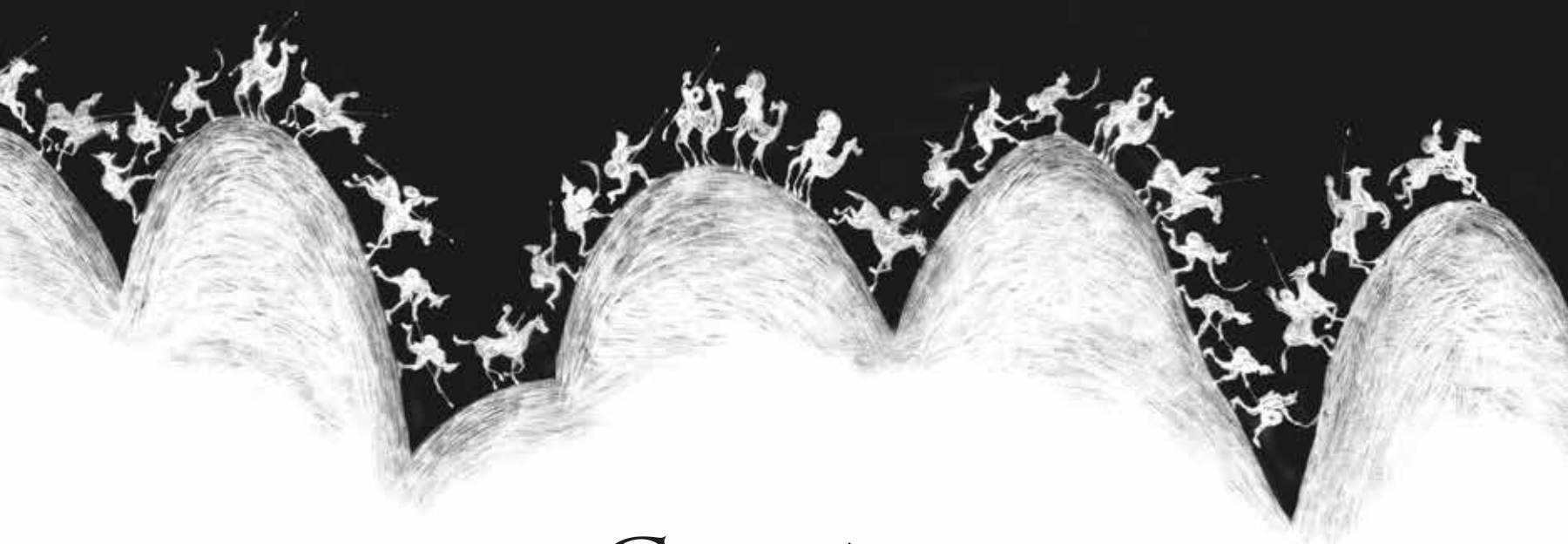
Ilustrații de

NEIL PACKER

Traducere din engleză de
VIRGINIA COSTESCHI

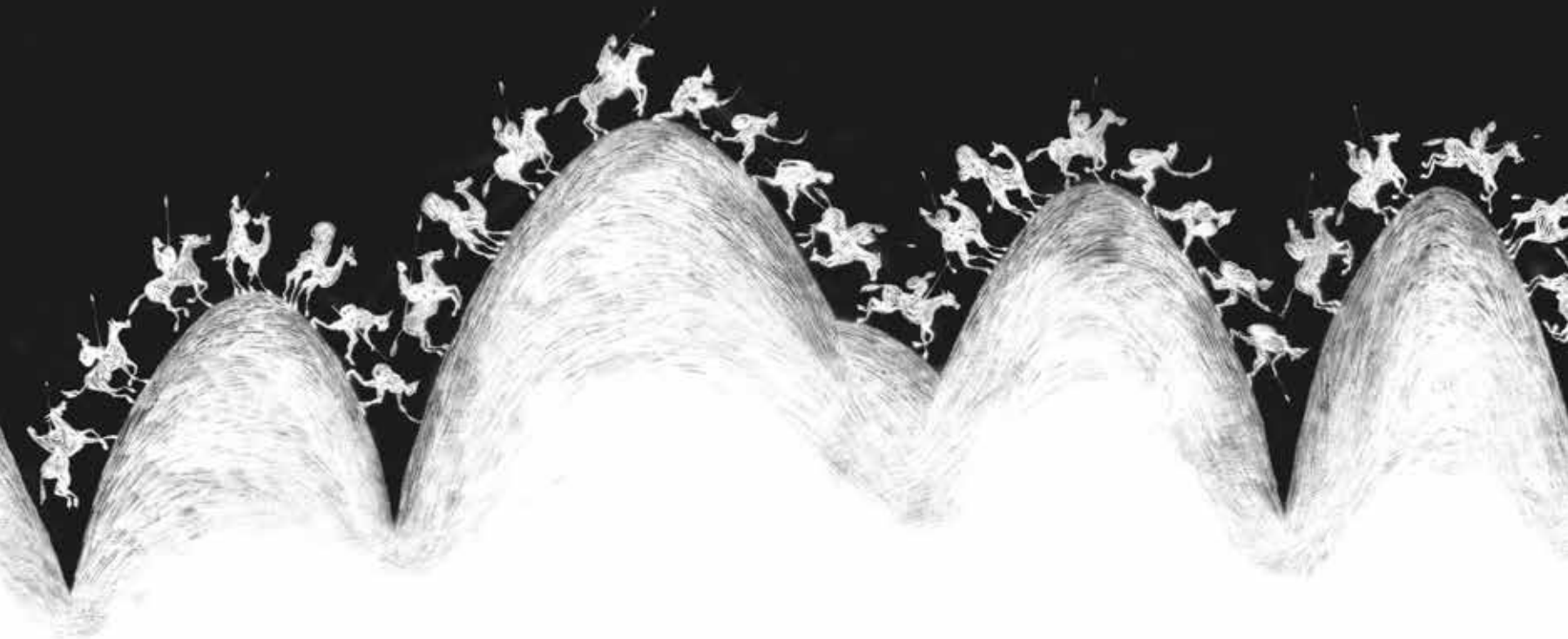

LITERAȚI

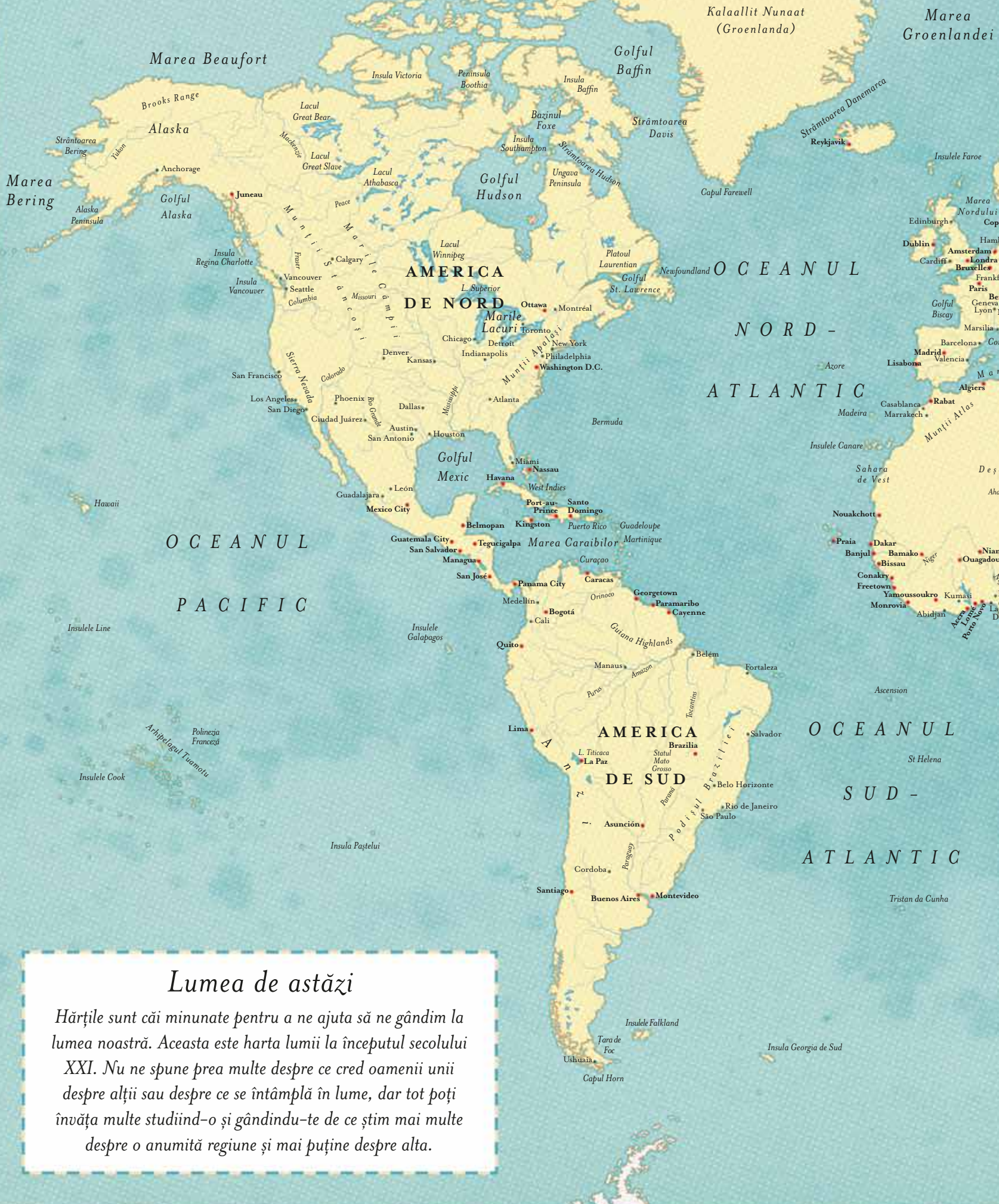
Cuprins

CAPITOLUL 1: Drumurile Antichității.....	15
CAPITOLUL 2: Drumul credinței.....	22
CAPITOLUL 3: Drumul haosului.....	29
CAPITOLUL 4: Drumul Islamului.....	35
CAPITOLUL 5: Drumul înțelepciunii.....	45
CAPITOLUL 6: Drumul sclavilor.....	55
CAPITOLUL 7: Drumul spre Rai.....	63
CAPITOLUL 8: Drumul spre Iad.....	67

CAPITOLUL 9: Drumul către lumile noi.....	75
CAPITOLUL 10: Drumul Europei de Nord.....	83
CAPITOLUL 11: Drumul confruntării.....	89
CAPITOLUL 12: Drumul războiului	95
CAPITOLUL 13: Drumul dezastrului.....	103
CAPITOLUL 14: Drumul suferinței.....	107
CAPITOLUL 15: Drumul deziluziei	115
CAPITOLUL 16: Noile Drumuri ale Mătăsii.....	125

OCEANUL ARCTIC

Lumea de astăzi

Hărțile sunt căi minunate pentru a ne ajuta să ne gândim la lumea noastră. Aceasta este harta lumii la începutul secolului XXI. Nu ne spune prea multe despre ce cred oamenii unii despre alții sau despre ce se întâmplă în lume, dar tot poți învăța multe studiind-o și gândindu-te de ce știm mai multe despre o anumită regiune și mai puțin despre alta.

OCEANUL ARCTIC

Marea Laptev

Marea Siberiei de Est

Marea Ciukotsk

Marea Bering

OCEANUL PACIFIC

OCEANUL INDIAN

AUSTRALIA

OCEANUL ANTARCTIC

ANTARCTICA

Proiecție Gall modificată
© Cartografia Oxford, E & OE

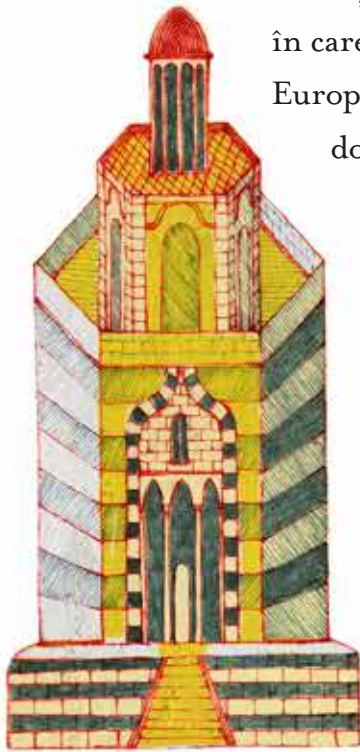
Map labels include: Svalbard, Capul Nord, Marea Barents, Marea Kara, Marea Laptev, Marea Siberiei de Est, Marea Ciukotsk, Marea Bering, Oceanul Arctic, Oceanul Pacific, Oceanul Indian, Antarctica, Europa, Africa, Asia, Australia, and numerous cities and geographical features.

Introducere

Când eram mic, aveam o hartă în camera mea, pe perete. Obişnuiam s-o privesc îndelung în fiecare dimineaţă la trezire şi seara înainte de culcare; admiram imensitatea continentelor şi a oceanelor, încercam să localizez lanţurile muntoase, râurile şi deşerturile, şi mă străduiam să memorez numele tuturor ţărilor şi ale capitalelor lor.

La şcoală am învăţat multe despre istoria şi geografia ţării şi a continentului în care trăiam. Mi-a plăcut să aflu lucruri despre Marea Britanie şi despre Europa. Dar când stăteam de vorbă cu părinţii mei, simţeam adesea că îmi doresc să aflu şi despre lucruri care se găseau în altă parte. În multe regiuni ale lumii, oamenii se războiau unii cu alţii – şi nu puteam înţelege de ce. Locurile se schimbau uneori într-un mod care părea bun, alteori într-unul care părea rău. Când ascultam ştirile, îmi dădeam seama că vieţile a milioane de oameni ar putea fi afectate într-un mod sau altul.

Studiem istoria pentru a înţelege trecutul, dar ea ne este utilă şi în încercarea de a explica prezentul. Istoria este cumva ca atunci când îţi refaci un traseu şi încerci să te lămureşti cum şi de ce ai ales o anumită cale către locul în care eşti acum. Este interesant şi incitant să analizezi fiecare pas şi fiecare cotitură, dar la fel de revelatoare poate fi şi o privire de ansamblu asupra călătoriei.

Privind harta de pe peretele meu, îmi doream să aflu despre Rusia, ai cărei lideri, la vremea aceea, construiau arme nucleare îndreptate direct către obiective aflate foarte aproape de școala mea. Voiam să învăț despre Orientul Mijlociu, unde părea că în fiecare zi are loc un atac terorist, dar care, mi-am dat seama mai apoi, era și locul unde luaseră naștere multe religii. Eram curios să aflu despre China, Iran, India, Pakistan și Asia de Sud-Est – teritorii care nu au fost doar vaste ca niște imperii, dar au stăpânit trecutul și păreau la fel de importante și pentru lumea modernă. Tânjeam să aflu despre popoarele, istoria, geografia și cultura Africii și să înțeleg posibilele asemănări și deosebiri între o parte a continentului și alta.

N-am avut niciodată ocazia să aflu toate aceste lucruri la școală.

În schimb, am învățat multe despre Henric al VIII-lea și cele șase neveste ale sale (a divorțat de prima, a decapitat-o pe a doua, a treia a murit, a divorțat de a patra, a decapitat-o pe a cincea, a șasea a supraviețuit – în această ordine). Mi-aș fi dorit să am o carte care să-mi povestească despre toate celelalte locuri. Voiam să înțeleg cum se îmbină toate laolaltă. De ce, de exemplu, nu merita studiat nimic între sosirea romanilor în Britania și bătălia de la Hastings – o mie de ani mai târziu?

Și uite așa am hotărât că-mi voi petrece viața citind și scriind despre istorie, căutând conexiunile care ar ajuta la o mai bună înțelegere a trecutului decât am învățat eu la școală. Am primit un ajutor considerabil de la cărturari și scriitori, dintre care mulți au trăit cu sute de ani – și în unele cazuri – cu mii de ani în urmă. Unul dintre cei mai importanți pentru mine a fost Ferdinand von Richthofen (nepotul său era un renumit pilot de avion de luptă din timpul Primului Război Mondial, cunoscut ca Baronul Roșu). El s-a gândit mult și bine cum să descrie modul în care Asia, Europa și Africa sunt legate. Ar fi putut alege numele oricăruia dintre bunurile și produsele de bază care au fost transportate mii de kilometri – precum textilele, mirodeniile sau ceramica; ar fi putut găsi ceva legat de lingvistică, geografie sau biologie. Dar el a ales un termen care a aprins imaginația altor intelectuali – și ne-a rămas până azi în vocabular: Drumurile Mătăsii.

Drumurile Mătăsii nu au un punct de plecare și unul de sosire; de fapt, nu sunt niște drumuri reale. Sunt mai degrabă o rețea extinsă de conexiuni care a permis mărfurilor, oamenilor, ideilor, dar și bolilor și violenței să circule de la est la vest și de la vest la est; de la coasta ruso-chineză a Pacificului la coasta euro-africană a Atlanticului și, de asemenea, din Scandinavia în nord la Oceanul Indian în sud. Ai putea crede chiar că Drumurile Mătăsii sunt un fel de sistem nervos central al lumii, legând toate organele trupului laolaltă, ori sunt venele și arterele care pompează oxigen și dioxid de carbon dinspre și către inimă. Pentru a înțelege organismul, trebuie să te uiți sub piele și să înțelegi cum funcționează corpul ca un întreg mai degrabă decât examinând doar o parte a lui.

În această carte vom vizita locuri despre care este posibil să nu fi auzit înainte. Unele au dispărut și sunt acum doar amintiri: orașul Merv din Turkmenistanul de azi a fost odată atât de mare și de frumos, încât era numit „mama lumii“. Magnifica metropolă a fost distrusă de un război care a avut loc cu 800 de ani în urmă și n-a mai fost reconstruită niciodată.

Unele locuri s-au schimbat. Astăzi, Kabul este cunoscut drept capitala Afganistanului sfâșiat de război. Dar acum 500 de ani, orașul avea grădini despre a căror frumusețe se dusesse vestea la mii de kilometri. Mosul este un oraș din Irak, recent devastat de extremiștii ISIS, care au provocat suferințe îngrozitoare localnicilor, folosindu-i ca scuturi umane. Însă acum aproape o mie de ani, era faimos pentru clădirile splendide, pentru băile sale publice și pentru meșteșugarii care confecționau unele dintre cele mai fine săgeți, șei și harnașamente pentru cai din lume.

Kabul este cunoscut drept capitala Afganistanului sfâșiat de război. Dar acum 500 de ani, orașul avea grădini despre a căror frumusețe se dusesse vestea la mii de kilometri

Unii îți vor spune că trăim vremuri dificile. Ar putea fi așa, uneori. Dar adevărul este că aceasta este cea mai bună epocă, din toate timpurile. Călătoriile nu au fost niciodată mai ușoare: poți ajunge dintr-o parte într-alta a lumii mai repede decât oricare dintre strămoșii tăi. S-au înregistrat progrese uimitoare în domeniul sănătății, de exemplu creșterea remarcabilă a ratei de supraviețuire pentru mame și nou-născuți din ultimele decenii sau numărul tot mai mare de oameni care au acces

la apă curată. Aceste progrese înseamnă că peste tot în lume copiii au șanse mai mari decât părinții, bunicii sau oricare dintre strămoșii lor să treacă de copilărie și să crească sănătoși.

Copiii care știu să scrie și să citească sunt acum mai mulți decât în oricare moment din trecut. Putem afla lucruri mai repede și mai ieftin decât oricare generație dinaintea noastră din istoria omenirii. Avem o extraordinară libertate de mișcare, de a învăța și de a trăi. Nu e ca și când ai avea superputeri. Dar chiar ai.

Pe harta din dormitorul meu am început o lungă călătorie, cu ani în urmă. Încă-mi mai place să mă uit pe hărți, contemplând locuri despre care nu prea știu mare lucru și încercând să aflu mai multe despre ele. Sper să putem face asta cu toții.

Pentru a înțelege lumea de azi și de mâine, trebuie să înțelegi lumea de ieri. Iar ca să faci asta, cel mai bun punct de pornire este începutul. Din fericire, asta înseamnă Drumurile Mătăsii.

*Avem o extraordinară
libertate de mișcare,
de a învăța și de a trăi*

PETER FRANKOPAN

Lumea antică

Primele așezări și orașe din istorie s-au dezvoltat de-a lungul Drumurilor Mătășii. Numele multora dintre cele mai cunoscute locuri din lumea antică sunt mistere pentru noi, astăzi. Dar a fost o lume în care imperiile schimbau bunuri, idei, credințe, comunicau la mii de kilometri distanță. Aici începe povestea noastră.

AFRICA

ASIA

CHINA

INDIA

OCEANUL PACIFIC

OCEANUL INDIAN

MUNTALTAI

HIMALAYA

Marea
Chinei
de Est

Marea
Chinei
de Sud

Golful Bengal

VALEA
INDULUI

● Shash
● Samarkand

● Balkh

● Kabul
● Peshawar
Kandahar
● Harappa
● Multan
● Mohenjo-Daro

● Kashgar

● Dunhuang

● Ji

● Seoul

Chang'an
● Anyang
● Luoyang
● Kaifeng
● Zhengzhou
● Hefei
● Jiankang
● Suzhou
● Hangzhou

● Kyoto
● Osaka

● Chengdu

● Guangzhou

● Lhasa

● Patna
● Varanasi

Luang Prabang
● Bagan
● Hanoi

Marea
Chinei
de Sud

● Siem Riep

● Hampi

● Tanjore

● Madurai
● Anuradhapura

● Palembang

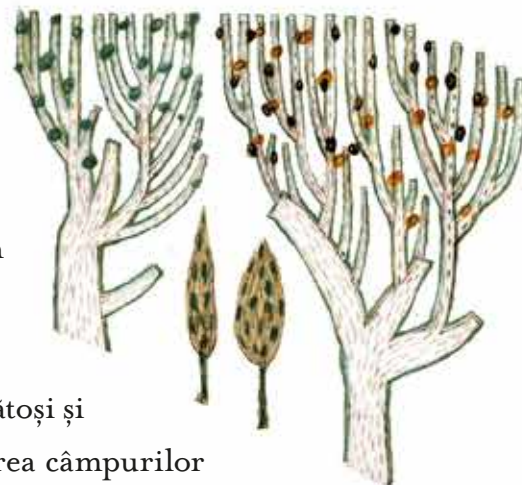
● Jakarta

Drumurile Antichității

Civilizația s-a născut în inima Asiei. Primele așezări și orașe cunoscute omenirii și-au găsit leagănul în vechea Mesopotamie, de-a lungul malurilor mărețelor râuri Tigru și Eufrat, dar și în Valea Indului. Abundența bazinelor hidrografice a fost vitală pentru cei din orașele construite de-a lungul lor; locuitorii din Ninive și Uruk în Mesopotamia și Harappa, Mohenjo-Daro și Dholavira în Valea Indului își puteau vedea de treburile lor curați, sănătoși și viguroși. Apa era, de asemenea, importantă pentru cultivarea câmpurilor

fertile aflate pe malurile râurilor. Nu-i de mirare că mulți credeau că omenirea a fost creată în câmpiile roditoare ale Mesopotamiei (care înseamnă „ținutul dintre râuri“).

Acesta era locul despre care se credea că ascunde Grădina Edenului, „sădită de Domnul Dumnezeu“ cu „fiecare pom care este plăcut la vedere și bun pentru hrană“. Controlul asupra câmpurilor fertile și al orașelor prospere a susținut domnia regilor și ridicarea imperiilor.

Cu toate acestea, conducătorii știa că, dacă vor să reziste la putere, trebuie să fie buni comandanți

și administratori. Dreptatea și ordinea erau foarte importante și, deloc surprinzător, unele dintre primele legi din istoria omenirii au apărut în inima Asiei, precum Codul lui Hammurabi, emis de regele Babilonului cu 4 000 de ani în urmă. Oamenii din vechime erau inteligenți: sistemul de drumuri a fost extins, pentru ca veștile să circule mai repede, la sute de kilometri depărtare; autoritățile s-au asigurat că clienții nu erau jecmăniți de comercianți și primeau ceea ce plăteau. În inima Asiei, taxele și colectarea impozitelor erau nu doar ușoare, ci și echilibrate.

Cel mai mare imperiu al epocii antice era Persia. Situat în centrul Asiei, cuprindea ținutul dintre Marea Mediterană și munții Himalaya. Orașe precum Persepolis, Pasargadae și Susa adăposteau clădiri magnifice, semne ale prosperității locuitorilor și ale puterii regilor lor. Persanii erau vestiți pentru ușurința cu care adoptau obiceiurile, portul și gastronomia celor pe care îi cucereau. Era cunoscută și dragostea lor pentru lux. Persanii erau întotdeauna dornici să învețe lucruri noi și, dacă se putea, să le îmbunătățească pe cele cunoscute.

Fără îndoială, cel mai mare imperiu al epocii antice era Persia

Și-au făcut și dușmani de temut, cum știu prea bine grecii. Încercările perșilor de extindere a imperiului lor au dus la bătăliile memorabile de la Maraton, Termopile și Salamina, unde soarta orașelor din Grecia și zona Mării Egee atârna de un fir de păr.

În cele din urmă, Alexandru cel Mare, considerat cel mai strălucit general al tuturor timpurilor, a învins forțele persane în Egipt, înainte de a zdrobi o armată masivă trimisă să-l oprească la Gaugamela, un loc aflat în Irakul de azi. După victorie, a început un marș extraordinar către centrul Asiei, cucerind oraș după oraș, construind așezări, drumuri și fortărețe pentru a-și proteja cuceririle. Alexandru știa că era important să se poarte bine cu localnicii: „Loialitatea lor va asigura stabilitatea și dănuirea imperiului nostru“, le spunea el soldaților săi. Și așa a ajuns stăpânul inimii lumii, conducând un teritoriu care se întindea în toate direcțiile, cât vezi cu ochii, înainte de moartea sa prematură, la 32 de ani, în 323 î.H.

Expediția de cucerire a lui Alexandru cel Mare a ajutat la adâncirea legăturilor dintre est și vest. Bunuri, oameni și idei – privind religia, literatura și educația – care deja circulau în fiecare direcție au început să fie transferate mai rapid. Legiuitorii din India au început chiar

să emită legi în mai multe limbi, printre care greacă și aramaică, pentru a putea fi înțeleși de oameni cu educație și cultură diferite. În scurt timp, neguțătorii, călătorii, preoții și savanții au început să circule pe Drumurile Mătăsii.

Și în alte părți orizonturile se extindeau. În China, împăratul Gaozu și soția sa, împărăteasa Lü Zhi, au întemeiat dinastia Han în jurul anului 200 î.H. și au extins către vest controlul teritorial. Curând, legendarul istoric Sima Qian a început să adune informații despre lumea care se afla dincolo de deșertul sterp și amenințătoarele lanțuri muntoase ale Chinei moderne. Și-a îndreptat atenția, de asemenea, asupra centurii nesfârșite de stepă care se întindea de la Marea Neagră până la coasta Pacificului. Însemnările lui Qian pentru curtea imperială din secolul II î.H. exprimau uimirea în fața prosperității orașelor comerciale care împânzeau centrul Asiei, „unde tot felul de bunuri sunt cumpărate și vândute“.

Majoritatea tranzacțiilor aveau loc între un oraș și altul, între o comunitate locală și alta. Dar produsele rare, exotice, ca bijuteriile și perlele, condimentele și chiar unele alimente (precum castraveții, fisticul și piersicile), erau scumpe și aduceau profituri uriașe, pentru care merita să călătorești mai mult sau pe rute dificile.

Alexandru cel Mare a fost considerat cel mai strălucit general al tuturor timpurilor — stăpânul inimii lumii.

Mărfurile erau transportate în caravane, pe cocoșele cămilelor, deși numeroasele schelete ce puteau fi văzute de-a lungul rutelor deșertice din vestul Chinei dovedeau că o combinație de caniculă cu lipsa apei și furtuni de nisip poate fi mortală.

Unul dintre cele mai importante bunuri comercializate era mătasea, un material delicat și dificil de produs, făcut din gogoși de viermi care mănâncă frunze de dud. Mătasea nu era valoroasă doar fiindcă arăta prosperitatea și statutul social al purtătorului său, ci și pentru că uneori lua locul banilor, fiind folosită ca monedă de schimb.

Aceasta era o practică des întâlnită mai ales în rândul triburilor nomade care-și petreceau verile și iernile trăind în stepă, unde creșteau oi, cai și vite. Caii din Asia Centrală erau extrem de apreciați, mai ales în China, unde erau admirați pentru puterea lor. Acești cai erau atât de rapizi, încât se spunea despre ei că erau descendenții dragonilor. Unii chiar au devenit celebri și au fost immortalizați în poezii, sculpturi și picturi. Atât de iubiți erau, încât unul dintre conducători a cerut ca la moartea sa să fie îngropat împreună cu cei 80 de cai ai săi.

Nomazii, în schimb, aveau o reputație înfricoșătoare. Despre un trib, Xiongnu, se credea că preferă carnea crudă și bea sânge. Un cronicar îi descria ca fiind un popor „părăsit de zei”. Erau de temut în parte pentru că trăiau altfel decât orașenii sau decât fermierii care lucrau pământul, dar și pentru că se adunau în cete ca să atace sau să amenințe orașe și alte așezări. Adesea erau mituiți zdravăn – uneori cu baloturi mari de mătase.

Pe măsură ce Drumurile Mătăsii se împleteau mai mult, se înmulțeau și legăturile dintre

popoare și, în cele din urmă, au apărut sisteme asemănătoare cu controlul pașapoartelor din zilele noastre. În urmă cu mai bine de 2 000 de ani, China a introdus un sistem de înregistrare a călătorilor care ajungeau la granițele sale; includea detalii despre locul de unde venea călătorul, ce bunuri transporta, când intra și când părăsea China. Acesta permitea guvernului chinez să calculeze corect ce taxe să perceapă de la cei în tranzit, să se asigure că funcționarii nu profitau de pe urma neguțătorilor și să adune informații despre schimburile comerciale – cine ce vinde, unde și când. Chinezii adunau informații de peste tot, primind rapoarte chiar și din zone îndepărtate precum Mediterana și Imperiul Roman, despre ai cărui locuitori se spunea că sunt înalți, frumoși și bogați.

Pe de altă parte, și romanii făceau eforturi considerabile ca să afle informații despre rutele, orașele și popoarele din Asia; se spune că au trimis ambasadori până și în China. Astfel, mătasea a devenit un simbol al bogăției și în Imperiul Roman, chiar dacă unii se plâneau că era scumpă și venea din afara imperiului (ceea ce însemna că banii romanilor ajungeau în buzunarele altora). Alții considerau că mătasea stă lipită de corp și că femeile romane trebuie să petreacă mai puțin timp gândindu-se la cum arată.

Cu toate acestea, comerțul între continente se desfășura la scară largă, nu numai cu mătase, ci și cu aur, cupru, tămâie și o piatră semiprețioasă albastră, numită lapis lazuli, extrasă din minele din Asia Centrală. Orașele aflate de-a lungul principalei rute comerciale a Asiei au înflorit, etalând clădiri magnifice în Chang'an, Balkh, Nisa și Palmyra, în timp ce nenumărate orașe noi au fost întemeiate în Mesopotamia, platoul iranian și mai departe. Puterea regilor

și a conducătorilor de aici creștea pe măsură ce le creșteau și averile, permițându-le să ridice palate fabuloase și să se asigure că ținuturile lor sunt bine administrate: de milenii era de la sine înțeles că justiția și buna administrare erau ingredientele-cheie pentru stabilitate și succes, iar perioada aceea nu făcea excepție.

Deși lumea de acum 2 000 de ani nu era întotdeauna pașnică și adeseori apăreau lupte pentru supremație între și în diferite țări aflate de-a lungul Drumurilor Mătășii, existau legături strânse între Asia, Europa și Africa de Nord. Monede și obiecte precum boluri din argint decorate și-au găsit calea de la Roma către Extremul Orient, în timp ce produse și materiale din zonele cele mai îndepărtate ale Asiei au ajuns la Mediterana.

Cronicarii din India au relatat sosirea „frumoaselor corăbii mari“ care „spărgeau valurile înspumate“, purtând peste ocean neguțătorii romani care doreau să cumpere piper înainte de a face cale-ntoarsă. Vase din atelierele nord-africane erau folosite pentru gătit și pentru conservarea alimentelor, la mii de kilometri depărtare, pe teritoriul Scoției de astăzi.

Cronicarii din India au relatat sosirea „frumoaselor corăbii mari“ care „spărgeau valurile înspumate“, purtând peste ocean neguțătorii romani.

